Iryna Turchyna – *Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor, Head of the Department of Preschool and Primary Education, T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» (Chernihiv, Ukraine).*

Research interests: *history of pedagogy; inclusive education; innovative pedagogical technologies.*

Ірина Турчина – *кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри дошкільної та початкової освіти, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (Чернігів, Україна).*

Наукові інтереси: *історія педагогіки; інклюзивна освіта; інноваційні педагогічні технології.*

ORCID: 0000-0002-3794-7666
Researcher ID: ACN-2870-2022
Scopus Author ID: 58763145700
E-mail: noviypoglyad@gmail.com

Larysa Lesun – *Headmistress, Chernihiv Gymnasium # 33 of the Chernihiv City Council (Chernihiv, Ukraine).*

Research interests: *management of a general secondary education institution; inclusive education.*

Лариса Лесун – *директорка, Чернігівська гімназія № 33 Чернігівської міської ради (Чернігів, Україна).*

Наукові інтереси: *управління закладом загальної середньої освіти; інклюзивна освіта.*

E-mail: larisa.lesun03@gmail.com

Serhii Turchyn – *Teacher-organizer, Chernihiv Gymnasium # 33 of the Chernihiv City Council (Chernihiv, Ukraine).*

Research interests: *partnership pedagogy; inclusive education.*

Сергій Турчин – *педагог-організатор, Чернігівська гімназія № 33 Чернігівської міської ради (Чернігів, Україна).*

Наукові інтереси: *управління закладом загальної середньої освіти; інклюзивна освіта.*

E-mail: turchinserg96@gmail.com

© Turchyna I., Lesun L., Turchyn S., 2025

DOI: 10.58407/NI.25.1-2.4

THE ROLE OF PEDAGOGICAL PARTNERSHIP IN THE FORMATION OF THE CULTURE OF INCLUSIVENESS AS A COMPONENT IN THE ORGANIZATION OF AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN A GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

The purpose of the article *is to carry out a comprehensive analysis of the role of pedagogical partnership in the formation of the culture of inclusiveness as a component of organizing an inclusive educational environment in a general secondary education institution using the example of the work of Chernihiv Gymnasium # 33 of the Chernihiv City Council.*

Methodology. *To achieve the set goal, a complex of methods was used in the study: analysis of pedagogical, psychological and pedagogical literature, regulatory and legal documents on the research problem – in order to define key terms and modern approaches to organizing an inclusive educational environment; synthesis – in order to form a holistic idea of the interconnection between pedagogical partnership and the culture of inclusiveness; generalization – in order to determine the mechanisms of implementing pedagogical partnership in the process of the formation of the culture of inclusiveness in a general secondary education institution.*

Scientific Novelty. *For the first time, the article has analyzed the role of pedagogical partnership in the formation of the culture of inclusiveness in a general secondary education institution through a number of components (respect for personality, cultural and religious experience, family, strengthening the sense of belonging to the institution, understanding the emotional state of children, educators, the ability to feel, aware and control them, the learning content, organization of space without discrimination, support for everyone, creation of a favorable psychological climate, encouraging learners to take responsibility for the success of their own learning, to help others, correct communication) using the example of the work of Chernihiv Gymnasium # 33 of the Chernihiv City Council; the essence of the concepts of «pedagogical partnership», «culture of inclusiveness» has been clarified. The fundamental role of pedagogical partnership has been substantiated, as teamwork makes it possible to create the atmosphere of safety, respect for diversity, and comfort.*

Conclusions. *The formation of the culture of inclusiveness in a general secondary education institution is one of the components in organizing an inclusive educational environment. Without active partnership interaction between teaching staff, parents, applicants for education and other interested parties, it is impossible to build a safe, comfortable, supportive environment in which high-quality educational services would be provided taking into account the needs and capabilities of pupils. The main components of pedagogical partnership are close interaction between various representatives of the formal education sector: school teachers, administration, psychological service specialists, speech therapist, social educator, etc. regarding the development and implementation of the strategies to support applicants for education; active involvement of parents as full partners, experts of their children, participants of the educational process and management bodies; involvement of pupils as the individuals of partnership in the creation of an inclusive educational environment, their participation in school self-government, planning of work; interaction with external partners: specialists of the Inclusive Resource Center, local authorities, charitable organizations to create a safe, comfortable space, ensuring the needs of the participants of the educational process; combining the efforts of all interested parties to create a supportive environment where everyone is valued and the responsibility is shared between all participants; awareness of the uniqueness of everyone, respect for cultural, religious and life experience, mutual support and sensitivity to the emotional state.*

Keywords: *children with special educational needs, formation of the culture of inclusiveness, inclusive education, inclusive educational environment, pedagogical partnership.*

Мета статті *– здійснити комплексний аналіз ролі педагогічного партнерства у формуванні культури інклюзивності як складової організації інклюзивного освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти на прикладі діяльності Чернігівської гімназії № 33 Чернігівської міської ради.*

Методи дослідження*. Для досягнення поставленої мети у роботі використано комплекс методів: аналіз педагогічної, психолого-педагогічної літератури, нормативно-правових документів із досліджуваної проблеми з метою визначення ключових термінів, сучасних підходів щодо організації інклюзивного освітнього середовища; синтез – з метою формування цілісного уявлення про взаємозв'язок педагогічного партнерства та культури інклюзивності; узагальнення – з метою визначення механізмів реалізації педагогічного партнерства у процесі формування культури інклюзивності закладу загальної середньої освіти.*

Наукова новизна*. У статті вперше проаналізовано роль педагогічного партнерства у формуванні культури інклюзивності закладу загальної середньої освіти через низку компонентів (повага до особистості, культурний та релігійний досвід, сім'я, зміцнення почуття приналежності до закладу, розуміння емоційного стану дітей, педагогів, уміння їх відчувати, враховувати та контролювати, зміст навчання, організація простору без дискримінації, підтримка кожного, створення сприятливого психологічного клімату, заохочення здобувачів до відповідальності за успіх власного навчання, до допомоги іншим, коректна комунікація) на прикладі діяльності Чернігівської гімназії № 33 Чернігівської міської ради; уточнено сутність понять «педагогічне партнерство», «культура інклюзивності». Обґрунтовано основоположну роль педагогічного партнерства, адже командна взаємодія дає змогу створити атмосферу безпеки, поваги до різноманітності, комфорту.*

Висновки*. Формування культури інклюзивності закладу загальної середньої освіти є однією зі складових в організації інклюзивного освітнього середовища. Без активної партнерської взаємодії педагогічного персоналу, батьків, здобувачів освіти та інших зацікавлених осіб неможливо побудувати безпечне, комфортне, підтримувальне середовище, у якому б надавалися якісні освітні послуги з урахування потреб і можливостей учнів. Основними складовими педагогічного партнерства є тісна взаємодія між різними представниками ланки офіційної освіти: педагогами школи, адміністрацією, фахівцями психологічної служби, логопедом, соціальним педагогом тощо щодо розробки та реалізації стратегій підтримки здобувачів освіти; активне залучення батьків як повноцінних партнерів, експертів своїх дітей, учасників освітнього процесу та органів управління; залучення учнів як суб'єктів партнерства до створення інклюзивного освітнього середовища, їх участь у шкільному самоврядуванні, плануванні діяльності; взаємодія із зовнішніми партнерами: спеціалістами Інклюзивно-ресурсного центру, місцевою владою, благодійними організаціями для створення безпечного, комфортного простору, забезпечення потреб учасників освітнього процесу; об'єднання зусиль всіх зацікавлених осіб щодо створення підтримувального середовища, де цінується кожен, а відповідальність розподіляється між всіма учасниками; розуміння унікальності кожного, повага до культурного, релігійного та життєвого досвіду, взаємопідтримка та чутливість до емоційного стану.*

Ключові слова*: педагогічне партнерство, інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, формування культури інклюзивності, діти з особливими освітніми потребами.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Схвалення Україною Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року (2024) є одним із важливих кроків на шляху до створення комфортного, безбар'єрного, безпечного освітнього середовища, вільного від дискримінації та стигматизації дітей з особливими освітніми потребами. Стратегія спрямована на вирішення ключових проблем, як-от: недостатня інклюзивність освітнього середовища, що в свою чергу перешкоджає створенню відповідних умов для здобуття якісної освіти та самореалізації осіб з особливими освітніми потребами, недостатня толерантність українського суспільства до людської багатоманітності (*Національна Стратегія*, 2024).

У документі визначено низку цілей, що дозволять досягти головної мети – забезпечити кожній людині умови для отримання нею якісної освіти, розкриття її потенціалу,

враховуючи індивідуальні потреби і можливості. Однією із чільних стратегічних цілей є створення інклюзивного освітнього середовища, дружнього до всіх учасників освітнього процесу, де б надавали якісні освітні послуги, поважали різноманітність та підтримували кожного (*Національна Стратегія*, 2024). На нашу думку, реалізація Стратегії неможлива без партнерської взаємодії учасників освітнього процесу, адміністрації закладу освіти, громадських організацій, інституцій та інших зацікавлених осіб.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Питання організації інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти різних типів стали об'єктом вивчення багатьох сучасних науковців – Г. Груць, І. Єсікової, С. Комарніцького, Л. Луканьової, С. Мартинової, Л. Токар, І. Турчиної, Л. Шелудченко, Ю. Фірмана та ін. Роль керівника закладу освіти в створенні інклюзивного середовища досліджували Ю. Бондаренко, О. Стрельник, О. Темченко, О. Хотенюк, О. Шмелькова, О. Шульженко та ін. З-поміж розвідок за темою нашого наукового пошуку можна виокремити дослідження, присвячені вивченню ролі педагогів (О. Губарь, Ю. Демідова, Н. Савастру), асистентів учителів (С. Косякова), шкільної спільноти (Н. Гупан) у створенні інклюзивного, безпечного освітнього простору.

Предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців стали питання педагогічного партнерства в закладі загальної середньої освіти в умовах Нової української школи. У статті Н. Семеній (2022) висвітлено роль педагогічної взаємодії в сучасній системі освіти та виявлено значення соціальних інституцій у процесі її реалізації. Т. Зорочкіна та Н. Байдюк (2024) розкрили особливості педагогічного партнерства як одного із важливих аспектів діяльності вчителя початкових класів. О. Самойленко та ін. (2024) схарактеризували особливості управління освітнім процесом на засадах партнерства, обґрунтували вимоги щодо організації партнерської взаємодії. У дослідженні Т. Мотуз та ін. (2024) комплексно проаналізовано педагогічне партнерство як невід'ємну частину професіоналізму вчителя Нової української школи.

Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив посилення наукового інтересу до досліджуваної проблеми, проте бракує розвідок, присвячених ролі педагогічного партнерства у формуванні культури інклюзивності як складової в організації інклюзивного освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти.

Формулювання цілей статті. Здійснити аналіз ролі педагогічного партнерства у формуванні культури інклюзивності як складової організації інклюзивного освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти на прикладі діяльності Чернігівської гімназії №33 Чернігівської міської ради.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження. Для реалізації мети дослідження було використано комплекс методів: аналіз педагогічної, психолого-педагогічної літератури, нормативно-правових документів із досліджуваної проблеми з метою визначення ключових термінів, сучасних підходів щодо організації інклюзивного освітнього середовища; синтез – з метою формування цілісного уявлення про взаємозв'язок педагогічного партнерства та культури інклюзивності; узагальнення – з метою визначення механізмів реалізації педагогічного партнерства у процесі формування культури інклюзивності закладу загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024) однією із ключових трудових функцій визначено партнерську взаємодію вчителя з учасниками освітнього процесу. Компетентність педагогічного партнерства окреслюється як здатність ефективно взаємодіяти на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин зі здобувачами освіти, залучати батьків до активної участі в освітньому процесі на партнерських засадах, співпрацювати з іншими фахівцями з метою підтримки осіб з особливими освітніми потребами (*Професійний Стандарт*, 2024, с. 20–21).

На нашу думку, вищеозначена компетентність актуалізує сучасні виклики освіти, зокрема необхідність командної роботи задля формування безпечного, комфортного інклюзивного освітнього середовища, у якому надаються якісні освітні послуги.

Іншою важливою трудовою функцією, визначеною Професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024), є участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища (с. 22). Ця функція безпосередньо пов'язана з інклюзивною компетентністю, яка передбачає здатність створювати та підтримувати умови для функціонування інклюзивного середовища, надавати підтримку особам із особливими освітніми потребами (ООП) та забезпечувати сприятливі умови для кожного учня з урахуванням

його індивідуальних потреб та особливостей (*Професійний Стандарт*, 2024, с. 22–23).

Таким чином, створення безпечного, підтримувального інклюзивного освітнього середовища – складна багатогранна діяльність, що вимагає від учителя широкого спектру знань і вмінь, зокрема – використовувати в освітньому процесі інструменти забезпечення інклюзивної культури. Учитель повинен бути агентом змін, виконуючи свій професійний обов'язок щодо створення середовища, у якому поважають і цінують усіх його учасників (Отич & Оржель, 2024).

С. Воронова (2022), досліджуючи партнерство як складову внутрішньої системи забезпечення якості освіти, пропонує визначати його як цілеспрямовану ініціативу закладу освіти, спрямовану на налагодження ефективної взаємодії з різними соціальними інституціями з метою забезпечення якісного навчання, виховання та соціалізації здобувачів освіти. Авторка наголошує на командній співпраці, яка здійснюється через спільне планування, реалізацію різних проєктів, і навіть поза межами закладу, практику педагогічного наставництва, участь у прийнятті управлінських рішень тощо (Воронова, 2022).

О. Третяк (2023) визначає педагогічне партнерство як важливий чинник формування якісної взаємодії всіх його учасників, напрям педагогічного мислення та практичної діяльності, орієнтованої на впровадження в освітній процес демократичних цінностей і принципів гуманізму.

Таким чином, педагогічне партнерство – це підхід, який передбачає співпрацю всіх учасників освітнього процесу (педагогів, батьків, учнів, інших фахівців) на засадах рівності, взаємної поваги, співпраці з метою розкриття здібностей і потенціалу кожного здобувача освіти.

Згідно із Законом України «Про освіту» (2017) інклюзивне освітнє середовище визначається як сукупність умов, способів і засобів реалізації їх для спільного навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти з огляду на їхні потреби та можливості.

Заклади освіти відповідно до Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року (2024) беруть на себе зобов'язання організувати комфортне, безбар'єрне, безпечне інклюзивне освітнє середовище та надавати якісні освітні послуги.

Складові закладу загальної середньої освіти, що розвиває інклюзивне освітнє середовище, визначені в посібнику Державної служби якості освіти України «Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти» (2023). Це такі складові, як:

– формування культури інклюзивності;

– професійний менеджмент і планування розвитку;

– учні, які потребують підтримки, й учні, які можуть її надати;

– батьки – ключові партнери та повноправні учасники інклюзивного освітнього процесу;

– якісно підготовлений персонал;

– доступність інформації, якісна матеріально-технічна база та інфраструктура;

– фінансування, яке задовольняє потреби закладу освіти (Державна служба якості освіти, 2023, с. 13).

У межах нашого дослідження зупинимося на першій складовій «Формування культури інклюзивності». У вітчизняному науковому дискурсі поняття «інклюзивна культура» та «культура інклюзивності» використовуються в основному як синоніми, водночас найчастіше вживається поняття «інклюзивна культура», що має багатогранність значень і розглядається дослідниками з різних поглядів. На ціннісно-поведінковому аспекті наголошує С. Альохіна (2015), дефінуючи інклюзивну культуру як готовність до взаємодії, відкритість, здатність бачити потребу в змінах та приймати особливості інших (с. 10–15). На цьому ж аспекті акцентує М. Порошенко (2019), характеризуючи інклюзивну культуру як систему базових цінностей, яка безпосередньо формує безпечну та сприятливу атмосферу в закладі освіти, що сприяє співпраці та взаємодопомозі між учнями (с. 235).

Науковці О. Губарь та ін. (2024) у визначенні цього поняття спираються на функціональний та середовищний аспекти. Вони підкреслюють роль інклюзивної культури у створенні сприятливих умов та усуненні перешкод для повної участі всіх членів суспільства, виходячи з визнання їхньої різноманітності (Губарь та ін., 2024, с. 28).

У посібнику для директорів закладів освіти «Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти» (2023) зустрічаємо поняття «культура інклюзивності», яке розглядається як складова школи, де організовано інклюзивне освітнє середовище. Культура інклюзивності передбачає прийняття членами колективу різноманітності, повагу до відмінностей, цінування кожного (Державна служба якості освіти, 2023, с. 14).

Таким чином, культура інклюзивності – це середовище, де кожен учасник відчуває себе рівнім, в якому панує глибока повага до багатоманітності, що охоплює фізичні

особливості, відмінності у поглядах, культурному, історичному і релігійному досвіді, унікальні прояви кожної особистості. Таке середовище сприяє залученості всіх його учасників, підвищенню якості освіти, підготовці конкурентоспроможного випускника (Кисла, 2020).

Розглянемо детальніше першу складову з погляду педагогічного партнерства на прикладі діяльності Чернігівської гімназії №33 Чернігівської міської ради, де організовано роботу 28 класів із інклюзивною формою навчання. Починаючи з 2023 року, гімназія працює над новою проблемою «Формування навчально-пізнавальних та виховних компетентностей учня через створення єдиного інформаційно-освітнього простору школи», мета якої полягає у створенні єдиного освітнього простору школи, що сприяє формуванню навчально-пізнавальних та виховних компетентностей здобувачів освіти (Чернігівська загальноосвітня школа I-III ст. № 33, 2024). Робота над цією проблемою проводиться комплексно, у співпраці з усіма учасниками освітнього процесу, громадськими організаціями.

Серед завдань, на які спрямована діяльність гімназії у вирішенні цієї проблеми, можемо виділити такі:

– створення інноваційного середовища, заснованого на принципах гуманістичної педагогіки, що стає рушієм для розвитку творчого потенціалу педагога, стимулює шкільні інновації;

– створення розвивального середовища, спрямованого на реалізацію сучасної моделі конкурентоспроможного випускника;

– організація єдиного безпечного освітнього простору школи;

– розроблення навчальних занять із урахуванням вимог безпечного освітнього простору закладу;

– надання психолого-педагогічної підтримки, спрямованої на гармонійний розвиток та становлення кожної дитини;

– реалізація суспільного запиту щодо формування людини нового демократичного суспільства з активною життєвою позицією;

– надання освітніх послуг, що відповідають запитам ринку праці (Чернігівська загальноосвітня школа I-III ст. № 33, 2024).

Колектив Чернігівської гімназії №33 визнає роль педагогічного партнерства в процесі формування культури інклюзивності основоположною, адже без командної співпраці, що передбачає такі аспекти, як-от: ефективна комунікація між всіма учасниками освітнього процесу для спільного планування та підтримки здобувачів освіти; активне залучення батьків учнів для пошуку рішень щодо гармонійного розвитку їх дітей; формування колективної відповідальності за створення безпечного, комфортного освітнього середовища, вільного від дискримінації та булінгу; співпраця із громадськими організаціями, благодійними фондами щодо створення такого середовища неможливо створити атмосферу комфорту та безпеки.

Отже, складова «Формування культури інклюзивності» реалізується через низку компонентів, визначених Державною службою якості України і пов’язаних із повагою до різноманітності. Це такі компоненти, а саме: повага шкільної спільноти до особистості; культурного та релігійного досвіду; сім’ї; зміцнення почуття приналежності до закладу; розуміння емоційного стану дітей, педагогів, вміння їх відчувати, враховувати та контролювати; зміст навчання; організація простору без дискримінації; підтримка кожного; створення сприятливого психологічного клімату; заохочення здобувачів до відповідальності за успіх власного навчання, до допомоги іншим; коректна комунікація (Державна служба якості освіти, 2023, с. 14–17; Турчина, 2023).

Проаналізуємо, як саме ці компоненти втілюються на практиці через педагогічне партнерство. Компонент *«Повага шкільної спільноти до кожної особистості»* проявляється у відході вчителів від стандартизованих підходів, визнання унікальності кожного учня, його потреб, досвіду, в тому числі пов’язаного з війною; залучення батьків як експертів стосовно своїх дітей, використання їхнього досвіду і знань як цінних артефактів, що сприяють підвищенню якості освітнього процесу; заохоченні учнів до висловлювання своїх думок, почуттів, потреб.

Педагогічне партнерство у процесі формування компоненту *«Повага до культурного та релігійного досвіду всіх учасників освітнього процесу»* виявляється завдяки вивченню адміністрацією школи, психологами, вчителями, батьками, учнями традицій, звичаїв різних етнічних груп, представлених у громаді; профілактику толерантного ставлення до осіб національних меншин; проведення спільних культурних заходів із залученням батьків, що сприяє розвитку через різноманітність та полікультурність, відкритість до змін.

Реалізація компоненту *«Повага до сім’ї»* у контексті педагогічного партнерства в Чернігівській гімназії №33 передбачає розуміння цінності кожної родини, демонстрацію безумовної поваги до неї, забезпечення кожній сім’ї рівних можливостей для участі в освітньому процесі та житті

школи, (участь у батьківських зборах, різних заходах, органах самоврядування). Батьки мають доступ до інформації як очно, так і онлайн, адже на сайті гімназії (Чернігівська гімназія № 33 Чернігівської міської ради [Офіційний блог], n.d.) розміщено загальну інформацію про заклад, адміністрацію, історію школи, режим роботи, педагогічний колектив, який забезпечує освітній процес, посилання на сайт дистанційної освіти, сторінки шкільної спільноти у мережах «Фейсбук» та «Інстаграм» тощо.

Реалізація наступного компонента *«Зміцнення в учнів відчуття приналежності до школи»* з погляду педагогічного партнерства в Чернігівській гімназії №33 втілена завдяки об'єднанню зусиль педагогів, учнів та батьків для створення комфортного середовища, де кожна дитина почувається цінною, потрібною та захищеною. У школі створена і функціонує Рада навчального закладу як орган громадського самоврядування, до складу якої входять представники педагогічного, учнівського та батьківського колективів. Діє шкільний парламент, який планує свою роботу самостійно, створює в учнівському колективі атмосферу, що сприяє виявленню і розвитку потенційних можливостей і обдарувань учнів. Учні знають, що їхній голос важливий і вони можуть впливати на шкільне життя, що посилює їхнє відчуття «своєї» школи та відповідальності за неї.

Важливим аспектом побудови культури інклюзивності в школі є такий компонент, як *«Чутливість до емоційного стану дітей та педагогів, вміння розуміти і контролювати емоції»*. Педагогічне партнерство здійснюється завдяки співпраці фахівців психологічної служби гімназії з адміністрацією закладу, педагогічним колективом: надання порад педагогам, дітям та батькам щодо розуміння емоцій та контролю над ними (вправи «Абетка почуттів», «Опануй себе», «Повітряна кулька» тощо). Батьки, учителі, психологи докладають спільних зусиль у турботі про емоційний добробут учнів, розробляючи стратегії створення спокійної атмосфери у класі, виробляючи єдині підходи до реагування на емоційні реакції дітей та допомагаючи їм контролювати емоції. Полем зростання для педагогів стало проходження навчального тренінгу «LIONS QUEST» – соціальні та емоційні компетентності XXI століття», організація та проведення методичного семінару «Емоційна підтримка здобувачів освіти під час освітнього процесу в умовах війни». Важливою є роль керівника закладу, який постійно цікавиться емоційним станом своїх колег, створює умови для їхньої психологічної підтримки, емоційного комфорту.

Наступним аспектом формування культури інклюзивності школи є такий компонент, як *«Зміст навчання»*. Педагогічне партнерство у визначенні змісту навчання проявляється у спільному обговоренні вчителями, асистентами вчителів, батьками, психологами та іншими фахівцями адаптацій/модифікацій навчальних програм для дітей з особливими освітніми потребами. Так, у гімназії створено команду психолого-педагогічного супроводу – директор школи, заступник директора з навчально-виховної роботи, психолог, вчитель-логопед, соціальний педагог, спеціалісти інклюзивно-ресурсного центру (далі – ІРЦ), педагоги, які працюють в інклюзивних класах, асистенти вчителів. Командою разом із батьками учнів із ООП на основі аналізу освітніх потреб, сильних сторін учнів та врахуванням рекомендацій ІРЦ розроблено індивідуальні програми розвитку, надано роз'яснення щодо врахування особливостей учнів в освітньому процесі. Окрім цього, учителі радяться з батьками щодо адаптації навчального матеріалу з метою уникнення можливих тригерів, потенційних небезпечних тем, пов'язаних з війною. Це дозволяє уникнути повторної травматизації.

Компонент *«Створення простору, який не дискримінує»,* є важливим чинником формування культури інклюзивності закладу освіти. Шкільний простір має бути безбар'єрним, комфортним, безпечним, прилаштованим до потреб дитини (Державна служба якості освіти, 2023, с. 15). У Чернігівській гімназії №33 простір школи пристосований до потреб осіб із ООП: обладнано пандус, наявні внутрішні інформаційні таблички, широкі двері без порогів; здобувачів освіти з особливими освітніми потребами забезпечено засобами корекції психофізичного розвитку, спеціальним обладнанням, відповідним дидактичним матеріалом, наочними засобами тощо. Педагогічне партнерство в облаштуванні такого простору полягає в тому, що спільними зусиллями адміністрації, батьків, учителів гімназії здійснено запит до місцевої влади щодо проведення певних ремонтних робіт в гімназії (укриття), у 2023 р. з'явилося альтернативне джерело живлення за рахунок сонячної енергії (проєкт автономної школи реалізовано в межах програми благодійного фонду Nova Ukraine), залучено кошти французької неурядової організації «ACTED» (33 млн. грн.), яка робить капітальний ремонт у закладі (утеплення, вікна, туалети, їдальню, теплопункт, нові сучасні

кабінети інформатики та безпеки життєдіяльності, нова вхідна група).

Помітним аспектом у формуванні культури інклюзивності є компонент *«Підтримка кожної/кожного»*. Педагогічне партнерство виявляється як узгодженість дій усіх учасників освітнього процесу для створення та реалізації індивідуальної моделі підтримки. У Чернігівській гімназії №33 – це спільна мета, відповідальність та діяльність усіх зацікавлених осіб, спрямована на те, щоб кожна дитина, незалежно від її особливостей, була успішною у соціалізації та розвивалася відповідно до своїх індивідуальних потреб та можливостей.

Розглядаючи наступний компонент формування інклюзивної культури *«Забезпечення комфортного психологічного середовища»*, слід виділити партнерську взаємодію у створенні такого освітнього середовища, де немає місця булінгу, дискримінації, цькуванню (Державна служба якості освіти, 2023, с. 16). Колектив гімназії спільно із психологічною службою докладає зусиль, щоб забезпечити всім учасникам освітнього процесу комфортні психологічні умови, сприяти розвитку психічно здорової, соціалізованої особистості дитини. Фахівцями психологічної служби проведено групові корекційні заняття, завдяки яким знизився рівень конфліктності у міжособистісних стосунках, надавалася консультативно-методична допомога педагогам, батькам щодо створення сприятливих психологічних умов розвитку дітей, здійснювалася соціально-психологічна профілактика, спрямована на попередження та подолання проблем у соціальній взаємодії, допомогу у розв’язанні конфліктів.

«Заохочення дітей нести відповідальність за власне навчання» – наступний аспект формування інклюзивної культури, який є спільною метою вчителів, учнів, батьків та адміністрації гімназії №33. Педагоги не просто транслюють знання, а мотивують школярів, спонукають до розвитку, виступають як фасилітатори, допомагаючи знайти сенс навчання та відчути його цінність. У гімназії налагоджено співпрацю з батьківськими комітетами та громадськими організаціями задля спільної роботи з учнями, які без поважних причин пропускають навчальні заняття, та їхніми батьками або законними представниками, надаючи їм підтримку та допомогу. Окрім цього, активно працює Шкільний парламент, головне гасло якого – «Самі вирішили, самі зробили, самі відповідаємо!» Учнівське самоврядування сприяє тому, що учні привчаються самостійно організовувати, планувати, оцінювати результати своєї діяльності.

«Заохочення допомагати іншим» – інший важливий компонент формування культури інклюзивності закладу освіти. У Чернігівській гімназії №33 педагогічний колектив мотивує учнів активно підтримувати одне одного, толерантно ставитися до однокласників із особливими освітніми потребами, відстоювати їхні права у разі неправильного поводження.

Врешті, ще один чинник формування культури інклюзивності у закладі освіти – *«Коректні звертання та вживання термінів»*. Педагогічне партнерство у цьому аспекті проявляється через формування культури взаємоповаги та визнання гідності кожної особистості, що є основою побудови партнерських стосунків в освітньому середовищі. Шкільна спільнота гімназії №33 свідомо використовує коректну термінологію («діти з особливими освітніми потребами»), що свідчить про їхнє спільне розуміння принципів інклюзії та єдність у підходах до взаємодії з дітьми.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, педагогічне партнерство у формуванні культури інклюзивності як складової організації інклюзивного освітнього середовища відіграє визначальну роль, адже цінність справжньої інклюзії полягає у налагодженні довірливих, відкритих стосунків між усіма учасниками освітнього процесу.

Основними складовими педагогічного партнерства є тісна взаємодія між педагогами школи, адміністрацією, фахівцями психологічної служби, логопедом, соціальним педагогом тощо щодо розробки та реалізації стратегій підтримки здобувачів освіти; активне залучення батьків як повноцінних партнерів, експертів своїх дітей, учасників освітнього процесу та органів управління; залучення учнів як суб’єктів партнерства до створення інклюзивного освітнього середовища, їхня участь у шкільному самоврядуванні, у плануванні діяльності; взаємодія із зовнішніми партнерами: спеціалістами ІРЦ, місцевою владою, благодійними організаціями для створення безпечного, комфортного простору, забезпечення потреб учасників освітнього процесу; об’єднання зусиль усіх зацікавлених осіб щодо створення підтримувального середовища, де цінується кожен, а відповідальність розподіляється між усіма учасниками; розуміння унікальності кожного, повага до культурного, релігійного та життєвого досвіду, взаємопідтримка та чутливість до емоційного стану.

Така динамічна взаємодія надає можливість кожній дитині відчути себе потрібною, щасливою та успішною, а це своєю чергою є запорукою побудови інклюзивного суспільства.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в аналізі інших складових організації інклюзивного освітнього середовища у контексті педагогічного партнерства.

Список використаних джерел

Альохіна, С. (2015). Сучасні тенденції розвитку інклюзивної освіти. *Розвиток сучасної освіти: теорія, методика та практика*, *3*, 10–15.

Воронова, С. В. (2022). Партнерство як компонент внутрішньої системи забезпечення якості в закладі загальної середньої освіти. *Часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19 «Корекційна педагогіка і спеціальна психологія»*, *86*, 57–62.

Губарь, О., Пахомова, Н., Коваленко, В., & Баранець, І. (2024). Інклюзивна культура в освітньому просторі: проблеми та перспективи. *Inclusion and Diversity, 3*(2), 26–33. https://doi.org/10.32782/inclusion/2024.3.5

Державна служба якості освіти України. (2023). *Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти.* https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/Inclusion_zaklad_osvity_SQE-SURGe_2023.pdf

Зорочкіна, Т. С., & Байдюк, Н. В. (2024). Педагогічне партнерство в професійній та науковій діяльності вчителя початкових класів. *Наука і техніка. Серія «Педагогіка»*, *8*(36), 618–627. https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-8(36)-618-627

Кисла, О. (2020). Підготовка майбутніх учителів початкових класів до попередження булінгу в учнівському колективі. *New Inception*, *2*, 34–40. https://doi.org/10.5281/zenodo.4695521

Мотуз, Т., Лук'янченко, С., & Пісковенко, А. (2024). Педагогічне партнерство як стратегічний складник формування професіоналізму в освіті. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія «Філософія. Педагогіка»*, *1*(1), 78–85. https://doi.org/10.54891/2786-7013-2024-1-9

Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та операційний план заходів з її реалізації на 2024-2026 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 527-р. (2024). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#top

Отич, О., & Оржель, О. (2024). Інклюзивна інфраструктура університету як чинник безбар'єрності вищої освіти. *New Inception*, *1-2*(15-16), 36–47. https://doi.org/10.58407/NI.24.1-2.3

Порошенко, М. А. (2019). *Інклюзивна освіта.* ТОВ «Агентство «Україна».

Про освіту. Закон України № 2145-VIII. (2017). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top

Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Наказ Міністерства науки і освіти № 1225. (2024). https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity

Самойленко, О. А., Антонюк, О. І., & Патлайчук, О. В. (2024). Управління освітнім процесом на засадах педагогічного партнерства. *Вісник науки та освіти*, *8*(26), 1159–1170. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-8(26)-1159-1170

Семеній, Н. (2022). Комунікативні вміння як основа успішної партнерської взаємодії майбутнього вчителя. *Імідж сучасного педагога*: *Педагог – носій цінностей суспільства*, *3*(204), 78–81. https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-78-81

Третяк, О. (2023). Розвиток компетентності педагогічного партнерства. *Актуальні питання гуманітарних наук*, *61*(3), 155–161. http://www.aphn-journal.in.ua/archive/61_2023/part_3/25.pdf

Турчина, І. (2023). Організація інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти: емпіричне дослідження, програма, етапи реалізації. *New Inception*, *3-4*(13-14), 50–61. https://doi.org/10.58407/NI.23.3-4.4

Чернігівська гімназія № 33 Чернігівської міської ради. (n.d.). [Офіційний блог]. https://che-school33.blogspot.com/p/26.html

Чернігівська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. № 33. (2024). *План роботи на 2024/2025 н.р.* Чернігів.

References

Alokhina, S. (2015). Suchasni tendentsii rozvytku inkliuzyvnoi osvity [Current Trends in the Development of Inclusive Education]. *Rozvytok suchasnoi osvity: teoriia, metodyka ta praktyka, 3,* 10–15 [in Ukrainian].

Chernihivska himnaziia № 33 Chernihivskoi miskoi rady [Chernihiv Gymnasium # 33 of the Chernihiv City Council]. (n.d.). [Ofitsiinyi bloh]. https://che-school33.blogspot.com/p/26.html [in Ukrainian].

Chernihivska zahalnoosvitnia shkola I-III st. № 33 [Chernihiv Comprehensive School of the 1-3rd stages # 33]. (2024). Plan roboty na 2024/2025 n.r. Chernihiv [in Ukrainian].

Derzhavna sluzhba yakosti osvity Ukrainy [State Education Quality Service of Ukraine]. (2023). *Vprovadzhuiemo inkliuziiu v zakladi osvity.* https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/Inclusion_zaklad_osvity_SQE-SURGe_2023.pdf [in Ukrainian].

Hubar, O., Pakhomova, N., Kovalenko, V., & Baranets, I. (2024). Inkliuzyvna kultura v osvitnomu prostori: problemy ta perspektyvy [Inclusive Culture in the Educational Space: Problems and Prospects]. *Inclusion and Diversity, 3*(2), 26–33. https://doi.org/10.32782/inclusion/2024.3.5 [in Ukrainian].

Kysla, O. (2020). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do poperedzhennia bulinhu v uchnivskomu kolektyvi [Training Pre-service Primary School Teachers to Prevent Bullying in the Student Community]. *New Inception, 2,* 34–40. https://doi.org/10.5281/zenodo.4695521 [in Ukrainian].

Motuz, T., Lukianchenko, S., & Piskovenko, A. (2024). Pedahohichne partnerstvo yak stratehichnyi skladnyk formuvannia profesionalizmu v osviti [Pedagogical Partnership as a Strategic Component of the Formation of Professionalism in Education]. *Visnyk Dniprovskoi akademii neperervnoi osvity. Seriia «Filosofiia. Pedahohika», 1*(1), 78–85. https://doi.org/10.54891/2786-7013-2024-1-9 [in Ukrainian].

Natsionalna stratehiia rozvytku inkliuzyvnoho navchannia na period do 2029 roku ta operatsiinyi plan zakhodiv z yii realizatsii na 2024-2026 roky [National Strategy for the Development of Inclusive Education for the Period Until 2029 and Operational Plan of Measures for its Implementation for 2024-2026]. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 527-r. (2024). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#top [in Ukrainian].

Otych, O., & Orzhel, O. (2024). Inkliuzyvna infrastruktura universytetu yak chynnyk bezbariernosti vyshchoi osvity [Inclusive University Infrastructure as a Factor in Barrier-free Higher Education]. *New Inception, 1-2*(15-16), 36–47. https://doi.org/10.58407/NI.24.1-2.3 [in Ukrainian].

Poroshenko, M. A. (2019). *Inkliuzyvna osvita* [Inclusive education]. TOV «Ahentstvo «Ukraina» [in Ukrainian].

Pro osvitu [On Education]. Zakon Ukrainy № 2145-VIII. (2017). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top [in Ukrainian].

Profesiinyi standart «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity» [Professional Standard «Teacher of a General Secondary Education Institution»]. Nakaz Ministerstva nauky i osvity № 1225. (2024). https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity [in Ukrainian].

Samoilenko, O. A., Antoniuk, O. I., & Patlaichuk, O. V. (2024). Upravlinnia osvitnim protsesom na zasadakh pedahohichnoho partnerstva [Management of the Educational Process on the Basis of Pedagogical Partnership]. *Visnyk nauky ta osvity, 8*(26), 1159–1170. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-8(26)-1159-1170 [in Ukrainian].

Semenii, N. (2022). Komunikatyvni vminnia yak osnova uspishnoi partnerskoi vzaiemodii maibutnoho vchytelia [Communication Skills as the Basis for Successful Partnership Interaction of a Pre-service Teacher]. *Imidzh suchasnoho pedahoha: Pedahoh – nosii tsinnostei suspilstva, 3*(204), 78–81. https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-78-81 [in Ukrainian].

Tretiak, O. (2023). Rozvytok kompetentnosti pedahohichnoho partnerstva [Developing the Pedagogical Partnership Competence]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 61*(3), 155–161. http://www.aphn-journal.in.ua/archive/61_2023/part_3/25.pdf [in Ukrainian].

Turchyna, I. (2023). Orhanizatsiia inkliuzyvnoho osvitnoho seredovyshcha u zakladakh vyshchoi osvity: empirychne doslidzhennia, prohrama, etapy realizatsii [Organization of an Inclusive Educational Environment in Higher Education Institutions: Empirical Research, Program, Implementation Stages]. *New Inception, 3-4*(13-14), 50–61. https://doi.org/10.58407/NI.23.3-4.4 [in Ukrainian].

Voronova, S. V. (2022). Partnerstvo yak komponent vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti v zakladi zahalnoi serednoi osvity [Partnership as a Component of the Internal Quality Assurance System in a General Secondary Education Institution]. *Chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriia 19 «Korektsiina pedahohika i spetsialna psykholohiia», 86,* 57–62 [in Ukrainian].

Zorochkina, T. S., & Baidiuk, N. V. (2024). Pedahohichne partnerstvo v profesiinii ta naukovii diialnosti vchytelia pochatkovykh klasiv [Pedagogical Partnership in the Professional and Scientific Work of a Primary School Teacher]. *Nauka i tekhnika. Seriia «Pedahohika», 8*(36), 618–627. https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-8(36)-618-627 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 23.04.2025